

(6) נשמת מ. בימות ס: ב"ב קטג: ל. חולין דג. (זא. ק"ח:). (8) לקמן מ. ג. (א. לקמן מ: ז) (נפטי ליתא ד' ט) (ז. נעלי יא: ע"ש, 8) י"א מינא וכן לקמן, (1 כליל, 1) ומגינה די. ע"ש, 8) (נגטיין סב. וכן גממות נג. בר אוריין פירשי' בן תורה אכן בימא עת. ובסופה ממ: וע"ז לא: ובתגינה די: אימא בר אריאל א' בר אריאל ולא פירשי' (1) ל"א (9) כ"מ"א: תלמודי יט"ו, 1) ל"א אב"ג, 8) וע"ש תוס' יומא ל: ד"ה אמר אביי,

תורה אור השלם

- להגיד בבקר חסדך וְאֶמְנַתְךָ בַּלַּיְלוֹת: .
- ?? פקח עוריים ?? וזקן כפופים ?? ארוב צדיקים: .
- בריתיה ה'יתה אחר התיים והשלום ואתם לו מורא ויראיני ומפני שמך ברת דהוא: מלאכי ב ה

הגהות הב"ח

(8) נב' דחמרא הוא ופתח: (9) רש"י ד"ה היינו בעיין היינו דהך דלא כנמת:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא ב' להושרא ב' ולא שוין הלא לומר פסק ברכות לקולא (ובגמרא סימן ר"ט ס"ק ג' היקשה ק"ן דכבר נכתב סג' הש"ס בפסחים קב ע"א שפי' רש"י ד"ה להושרא כהו. ד"ש ק' אלא כנכרת המלות והברכות אינן מעכבות. אכל בברכת התינן אכור ללכות בלא ברכה ע"ש. ולא היו כאלו משך ברכה לנטלה. דלמא לא יברך היא אכור לו נשמות. אח"כ רחמי' באלן העור (סימן ר"ח) שכ"כ מקביל דנשמה ולא הוה עברי כה"ש. וע"ז מ"ש לקמן (מ"ט ע"ג) כהו"ש ד"ה ר"מ: בא"ד ר"מ שאמר בפ"ק תחת כהו"ש. משמע מזה דלמא שוין כל הין כה"ש דלא יאל. (וב"כ הע"ג סימן ר"ח ס"ק כ"ב כהו"ש כהו"ש ר"י הלוי ותמהו לו. דכתיב אין שם פני עליו. דהא מברכין בנשמה וא"כ שפי' מברך כה"ש. אלא דה"י לו נכר יתר שהוא מנפץ. וא"כ לא גרע מברך ששכל קה"ל דיוול. אח"כ מלמדי כהו"ש. תבואת גינת וזכרתי חלק אר"ם כה"ש דהע"ג לעקר ד"ה:

רב ניסים גאון

כבר בטלום מפני תרומת המינין. בתלמוד אר"ץ ישראל של זה הפרק פירשה ברין היה שיהו קורין עשרת הדברות בכל יום מפני מה אין קורין אותן מפני טענת המינין שלא יהו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה בסנין: מקום שאמרו להארך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להארך לחתום אינו רשאי שלא לחתום פירשוהו בתוספת' (פ"ק א') אלו ברכות שמקורן המברך על הפירות ועל המצות כ"י ואלו ברכות שאמרינן בהן ברכות של תעניות וברכות של ראש השנה ושל יום הכיפורים כ"י ובגמ' דבני מערבא (פ"ק א') גרסי ר' ירין מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם

בברוך: וניתחא למואן דאמר כל ברכה שאין בה הוכרת השם אינה ברכה. עיקר חלוקה של רב ור' יוחנן בפרק כיצד מברכין (דף ט)

ובגמ' דבני מערבא בפרק הוראה מקום (הלכה א') גרסי ר' יעריה בר' יהודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר ר' תנחומא ונאמי אמנא טעמא (תהלים קסח) ארומך אלוהי המלך:

הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינו. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אחאי שנויא (דאוקי') (דקארמ') בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר (כל ברכה שאין בה הוכרת ה' אינה ברכה שפי' אלא לר"י דאמרן לא לר"י דאמרן) כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. והיינו דהיינו ששם, והייא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיהושבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא (הוי) [נחא] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי ניתנו וברין על העץ וחתם הוין נמי. ואסיקא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה א"מ"ה הוון את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ, דכי יצא גונא דרבי יצא, דתמרי נמי מיון זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר רש מי שאומר לקולא.

מאימתי פרק ראשון ברכות

משום דלא מטא זמן ויצר אור. דנהי דשחיטת התמיד משיעלה עמוד השחר פי' רש"י מיהו לא הוה שעה לומר יוצר אור כדלמרי' הקורא כו' ויכול לסבור הצריי"ח כותינאי ס': **ברכה אחת למשמור היוצא וכו'**. תימנא קלת מאי היא הוהיל ולימ

זה לא שס ולא מלכות: **פתח**. ואמר צא"י אלהינו מלך העולם והיה סבור שהיה יין והצין שהיה שזכר ואחר שהצין שהיה שזכר סיים שהכל: **ל"א אלתויי נהמא**. ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא צעין אזלינן לקולא ואפילו פתח צחמרא וסיים צשכרא יאל. ור"י ה"י אומרם * לחומרא דלכריך לצרך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אס היה יודע צדיור טענה צדצרו שאמר צורא * פרי העץ תחת (צורא) פרי הגפן צדמוך כדי דצור יכול לחזור צו. וטע דצ"ט צחממה של יום טוב אס טענה צין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השצת וחזר צמוך כדי דצור יאל אחרי שהוה יודע שהוה י"ט. והקשה הר"ר יעקב מקינון מאי קא מצעילי ליה והא ודאי מלות אינן לריכות כוונה. והיה אומר הר"ר דהיינו צשומע תפלה אחורי צית הנכנסת ולא נמכוין לללח. אכל היכא דנתכוין לצרך על היין ונמלא שזכר לא מהני: **להגיד בבקר חסדך**. חסד שהקדוש צ"ה עשה לנו צמזמ"ס. ואומנתן פי' מדבר על העמיד שאנו מנפ"ים שישמור הצטחמו ואמונתו ויגאלנו מיד המלכים וצסוף צרכה חוזר לגאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל. א"י ע"ד המדר' (רבה איכא

ג) חדשים לצבקים רצה אמונתן שאלס מאמנין ומפקיד רוחו צידו ומחזירה בלא יגיעה: **אמת ויצייב וכו'**. לא קאי על השכינה אלא קאי אהצדכ היה וכו'. וכן אימא צהר"ס. ואימא צירושלמי האי מרגימתא דלית ציה שמשח פירוש שאין לה שומא כל מה שמשח מתגני לה כדלמר לקמן (ד' ג) צמד דפתח ואמר האל הגדול הגבור והגורא והיה מלריך הרצה וא"ל ר' חנינא סיימת לצדמי דמך כי כל פה לא יוכל לספר צצמו: **כרע**

התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב * דאמר כל ברכה שאין בה הוכרת השם אינה ברכה שפי' אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיוון דאמר רבה בר עולא * כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא טעמא דתמרי נמי מיון זייני: אמר רבה בר * חנינא סבא שמיא דרב ה"כל שלא אמר ויצייב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר ¹ להגיד בבקר חסדך ואמונתך בליילות: ואמר רבה בר חנינא ² [סבא] משמיה דרב המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב דה' זוקף כפופים מיתיבי ³ מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה * שמואל לחייא בר רב * בר אוריאן תא ואימא לך מלחא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כשהוא זוקף זוקף בשם. **רב**

נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך. ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר תמרא הוא ופתח בדתמרא וסיים בדישכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה א"מ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן יצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתינן למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו', ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינו, אבל כתיב בתר חתימה אזלינן לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הוכרת ה' אינה ברכה שפי' אלא לר"י דאמרן] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. והיינו דהיינו ששם, והוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות דפתיחה אחתימה נמי מיהושבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא (הוי) [נחא] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי ניתנו וברין על הארץ ועל פרי העץ, דכי יצא גונא דרבי יצא, דאפילו ברוך אתמרי נמי הוון יצא, דתמרי נמי מיון זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר רש מי שאומר לקולא.

נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך. ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר תמרא הוא ופתח בדתמרא וסיים בדישכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה א"מ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן יצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתינן למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו', ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינו, אבל כתיב בתר חתימה אזלינן לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הוכרת ה' אינה ברכה שפי' אלא לר"י דאמרן] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. והיינו דהיינו ששם, והוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות דפתיחה אחתימה נמי מיהושבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא (הוי) [נחא] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי ניתנו וברין על העץ וחתם הוין נמי נפיק. ואסיקא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה א"מ"ה הוון את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ, דכי יצא גונא דרבי יצא, דאפילו ברוך אתמרי נמי הוון יצא, דתמרי נמי מיון זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר רש מי שאומר לקולא.

נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך. ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר תמרא הוא ופתח בדתמרא וסיים בדישכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה א"מ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן יצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתינן למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו', ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינו, אבל כתיב בתר חתימה אזלינן לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הוכרת ה' אינה ברכה שפי' אלא לר"י דאמרן] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. והיינו דהיינו ששם, והוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות דפתיחה אחתימה נמי מיהושבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא (הוי) [נחא] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי ניתנו וברין על העץ וחתם הוין נמי נפיק. ואסיקא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה א"מ"ה הוון את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ, דכי יצא גונא דרבי יצא, דאפילו ברוך אתמרי נמי הוון יצא, דתמרי נמי מיון זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר רש מי שאומר לקולא.

עין משפט ור מוצוה

א א מיי" פ"א מהלכות ק"ש הלכה ט טוש"ע אר"ח סימן פ' סעיף ג:

בא ב מיי" פ"ו מהלכות מתיקין הלכה ד:

בב ג מיי" פ"ח מהלכות ברכות הלכה יא (סמג עשין ס) טור ושו"ע אר"ח סי' רע סעיף א ז:

בג ד מיי" פ"ח מהלכות ברכות הלכה ח (סמג עשין יח) טוש"ע אר"ח סימן נט סעיף ז:

בד ה מיי" פ"ח מהל' ק"ש הלכה ז טוש"ע אר"ח סימן סו סעיף י:

כה ו מיי" פ"ח מהלכות ברכות הלכה י (סמג עשין יט) טור שו"ע אר"ח סימן קיג סעיף ז:

מוסף רש"י

בבבבלין. כל מין לעשרה קרי נגלוין (יומא ס"ט). בהמא. להם (קמחו דז). ואומנתך בליילות. ואחו אמנות יש כאלן. לפי שאין לך אלס שאין נפשו כאכא עליו בלילה מרוב עמל ועולה טערת ציום, וכפעולה לרעיק השמעה בלילה אין השמעה רואה לשבו ערד כפרתו, אומר לו הקב"ה שוני למקומך בתוך האלס (והוא אמונתך) אולי רואה לוותר אמונתי כנגדו שהוא האמין כי ופקיד אותך כדי שחמרא (מהללס לא 1) בידך אפקיד רוחי, ועשה הקב"ה אמנות ומחוקק אלו ובנקב עושה לו גם ומשח את כחו ואינו חלש מכל מה שעתה חמול: ועל זה חמרא (ואלס ג) כ"י חדשים לצבקים (רבה אמנות) (טורוד ושי"ט תב"ט. מחמו"ו סי' קסא). בר אוריאן, בן תורה (מיס"ו סב. מנחות ג).

רבינו הגנאל

אלא אי אמרת קורא אהבת עולם בירשא קורא אחריה שבע משום דאבתי לא מטי זמן יוצר אור, וכי מטא הנין חממו ומטי זמן יוצר אור קרי ליה נמי יוצר אור, מאי אין מעכבות זו את זו, דהא קרי לתרווייהו, אלא לאו יוצר אור, ואבהה רבה מניחה לגמרי, ויינו דברכות אין מעכבות זו את זו. ואמר וכי מכללא הוה מאי איכא למימר אהא איתבירי' דיצור אור היא, ודחינא אי מכללא שפעין איכא למימר ברכה אחת שעינו במסכתא תמיד אהבת עולם היא, ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו דקאמר רשב"ל ברכת אהבת עולם לשל יוצר אור לא מעכבא אלא הדי ברוך בתר אהבת עולם ברכת יוצר אור. וכוין דהא דאמר רשב"ל לא אביריא לן דאיחמרא בהדיא שמייה, והא רב יצחק בר יוסף אמר מכללא איחמרא, (ד) עבדינן כשמואל דאמר בהדיא אהבה רבה. והאיננא אי אקדים וברין אהבת עולם וקרי ק"ש והודו קרא יוצר אור יצא ידי חובה, דברכות לקרותן כסדרן אין מעכבות זא"ז, אבל אם הניח אחת לגמרי לא יצא ידי חובתו. א"ר יהודה אמר שמואל אף בבבליין בקשו לקרות כן ומפני מה בטלום מפני תרעומת המינין. פירוש שלא יאמרו אין עיקר תורה אלא עשרת הדברות. ירושלמי מפני טנת המינים שלא יאמרו אילו לבדם ניתנו בסנין. פשיטא היכא דקא

בברוך: וניתחא למואן דאמר כל ברכה שאין בה הוכרת השם אינה ברכה. עיקר חלוקה של רב ור' יוחנן בפרק כיצד מברכין (דף ט) ובגמ' דבני מערבא בפרק הוראה מקום (הלכה א') גרסי ר' יעריה בר' יהודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר ר' תנחומא ונאמי אמנא טעמא (תהלים קסח) ארומך אלוהי המלך:

הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינו. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אחאי שנויא (דאוקי') (דקארמ') בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הוכרת ה' אינה ברכה שפי' אלא לר"י דאמרן] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. והיינו דהיינו ששם, והייא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיהושבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא (הוי) [נחא] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי ניתנו וברין על העץ וחתם הוין נמי נפיק. ואסיקא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה א"מ"ה הוון את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ, דכי יצא גונא דרבי יצא, דאפילו ברוך אתמרי נמי הוון יצא, דתמרי נמי מיון זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר רש מי שאומר לקולא.

